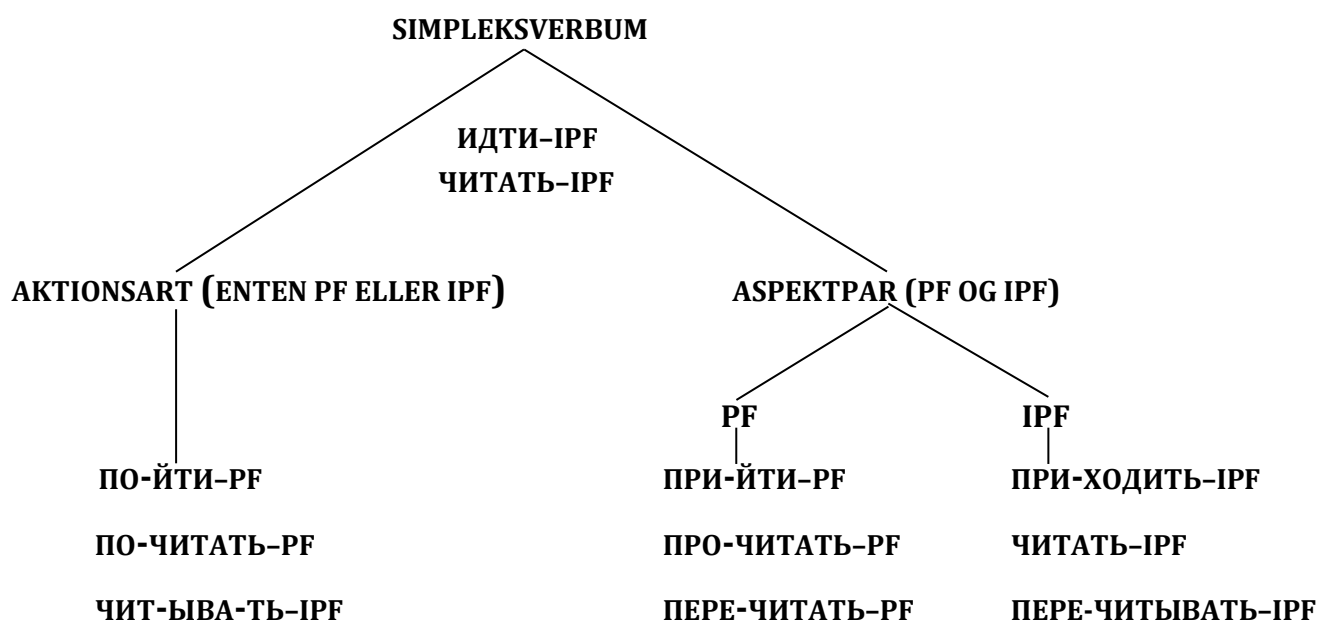

Appendiks IV – aspekt

Indhold

Indledende bemærkninger.....	2
Grammatik.....	3
Handler - perfektivt aspekt.....	6
Imperfektivt aspekt.....	7
Implikationer ved forskellige aspektbrug.....	8
Negering.....	8
Eksempler.....	9
Litteratur.....	10

INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Verber kan inddeles i tre typer:

1. **TILSTANDSVERBER**, der betegner tilstande (*stå* 'стоять'; *ligge* 'лежать'), som opfattes som et **STABILT BILLEDE** på nethinden.
2. **AKTIVITETSVERBER**, der betegner aktiviteter (*gå* 'идти'; *arbejde* 'работать'; *læse* 'читать'), som opfattes som et **USTABILT BILLEDE** på nethinden.
3. **HANDLINGSVERBER**, som betegner en aktivitet, der har forårsaget en tilstand (**BEGIVENHED**) tilstrækkelig til at gøre det (**PROCES**): *stille* 'ставить-поставить'; *lægge* 'класть-положить'; *ankomme* 'приходить-прийти'; *udarbejde* 'разрабатывать-разработать'; *læse* 'читать-прочитать'.

Til forskel fra dansk optræder handlingsverberne på russisk som **АСПЕКТАР** med en perfektiv og en imperfektiv form med ens leksikalsk betydning, men med forskellig grammatisk betydning (fx **прочитать-читать**). Tilstandsverberne er imperfektive (fx **стоять, лежать**). Det samme gælder aktivitetsverberne (**идти, работать**).

Også andre sprog end russisk udtrykker aspektualitet, men det er ikke alle sprog, der har et grammatisk udtryk for aspektualitet. Russisk er et af de sprog, der har, mens dansk ikke har – vi bruger i stedet leksikalske og kontekstuelle elementer.

Aspekt er – på linje med tempus og numerus – en grammatisk kategori, der kommer til udtryk i verberne i alle dets former, også de infinitte (infinitiv, participier, adverbialparticipier). Aspekt er m.a.o. til stede overalt i det russiske verbalsystem. Aspekt er et fysisk, grammatisk udtryk for, hvordan vi ser og opfatter virkeligheden og præsenterer den sprogligt.

Vi kan fokusere på **TILSTANDE** (sitter, ligger osv.), **AKTIVITETER** (går, arbejder etc.) og **PROCESSER** (sætter, lægger m.fl.). Tilstande, aktiviteter og processer udtrykkes på russisk af **IMPERFEKTIVT ASPEKT (IPF)**.

Vi kan også fokusere på **BEGIVENHEDER**, hvilket vil sige tilstande, der er opstået som følge af en aktivitet. Dette udtrykkes på russisk af **PERFEKTIVT ASPEKT (PF)**, der netop markerer en sådan kompleksitet eller en totalitet af aktivitet og tilstand.

De russiske **AKTIONARTER** (betydningsmæssige modifikationer af tilstands- og aktivitetsverber) er enten perfektive eller imperfektive og indskrives sig ikke i systemet 'tilstand/aktivitet – begivenhed'.

Langt de fleste **SIMPLEKSVERBER** (verber uden præ- og suffikser), der ligger til grund for dannelsen af aktionsarter og afledte handlingsverber, er imperfektive.

GRAMMATIK

Alle russiske monoaspektuelle verber udtrykker enten imperfektivt eller perfektivt aspekt. De biaspektuelle verber (fx 'имитировать') kan udtrykke begge dele, og den konkrete aspektbetydning må udlæses af konteksten. Der findes ingen russiske verber, der ikke udtrykker aspekt.

Simpleksverberne er monoaspektuelle og som oftest **imperfektive**.

Ved **præfigering** af imperfektive verber perfektiviseres verbet, og der sker én af tre ting:

1) Der dannes en verbalform, som indgår i et **aspektpar** af handlingsverber:

SIMPLEKS	→	PERFEKTIV
делать-IPF	→	с-делать-PF
lave, gøre	→	lave, gøre
играть-IPF	→	с-ыграть-PF
spille	→	spille
писать-IPF	→	на-писать-PF
skrive	→	skrive
читать-IPF	→	про-читать-PF
læse	→	læse

Aspektpar kan også dannes suppletivt i de tilfælde, hvor der historisk er tale om forskellige rødder eller stammer:

IMPERFEKTIV	PERFEKTIV
брать-IPF (stamme: б(е)р-)	взять-PF (præfiks: вз-; stamme: *-ять)
говорить-IPF (stamme: говори-)	сказать-PF (præfiks: с-; stamme: -казать)

En enkelt undtagelse udgøres af aspektparret купить-PF – покупать-IPF, hvor det er den imperfektive form, der er præfigeret.

Verbet дать og roden -стать har imperfektive sideformer, der er dannet ved suffigering med –ва–: да-ва-ть / -ста-ва-ть (fx. в-стать-в-ставать, пере-стать-пере-ставать).

2) Der dannes **et nyt perfektivt handlingsverbum** med en kvalitativt anden betydning end simpleksverbets. Det nye verbum kan ved suffigering eller på anden vis danne en sekundær imperfektiv sideform, og der opstår derved et **aspektpar**:

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
ехать-IPF	→	при-ехать-PF	при-езжать-IPF
køre	→	ankomme	
<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
идти-IPF	→	со-йти-PF	с-ходить-IPF
gå	→	gå ned af, ned fra, væk fra	
<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
писать-IPF	→	пере-писать-PF	пере-писывать-IPF
skrive	→	omskrive	
<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
бить-IPF	→	у-бить-PF	у-бивать-IPF
slå	→	slå ihjel, myrde	
<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
пить-IPF	→	за-пить-PF	за-пивать-IPF
drikke	→	drikke til noget, skylle ned med	
<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
читать-IPF	→	пере-читать-PF	пере-читывать-IPF
læse	→	genlæse, læse igen	

Også komplekse verber kan være udgangspunkt for dannelsen af nye handlingsverber, der optræder som aspektpar:

<u>KOMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
сказать-PF ¹	→	рас-сказать-PF	рас-сказывать-IPF
sige	→	fortælle, berette	

¹ **с-казать** er historisk et resultat af en præfigering og dermed perfektivering af den imperfektive stamme –казать, jf. andre verber som о-казать, по-казать, при-казать, у-казать, der alle danner sekundære imperfektiver ved hjælp af suffikset –ыва– (о-каз-ыва-ть, по-каз-ыва-ть, при-каз-ыва-ть, у-каз-ыва-ть). Formen **с-каз-ыва-ть** burde være den "rigtige" imperfektive sideform til сказать, men er det ikke og opfattes som arkaisk. Den korrekte form er som bekendt **говорить**.

- 3) Der dannes en **aktionsart**², som er et nyt verbum, hvis betydning er modificeret i forhold til simpleksverbet. Aktionsarterne indgår ikke i aspektpar.

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>AKTIONSART</u>
идти-IPF	→	пойти -PF (ingressiv aktionsart)
gå	→	tage af sted, begynde at gå
плакать-IPF	→	заплакать -PF (ingressiv aktionsart)
græde	→	begynde at græde, bryde ud i gråd

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>AKTIONSART</u>
ходить-IPF	→	сходить -PF (semelfaktiv aktionsart) ³
gå	→	gå/være et sted en enkelt gang

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>AKTIONSART</u>
сидеть-IPF	→	посидеть -PF (delimativ aktionsart)
sidde	→	sidde lidt
плакать-IPF	→	поплакать -PF (delimativ aktionsart)
græde	→	græde lidt, tage en (lille) tudetur

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>AKTIONSART</u>
пить-IPF	→	напиться -PF (saturativ aktionsart)
drikke	→	slukke sin tørst; drikke sig fuld

Aktionsarter kan udgøre grundlaget for dannelsen af nye aspektpar:

<u>SIMPLEKS</u>	→	<u>PERFEKTIV</u>	<u>IMPERFEKTIV</u>
пить-IPF	→	напиться -PF	напиваться -IPF
drikke	→	slukke sin tørst; drikke sig fuld	

² Bagest i Gyldendals russisk-danske ordbog er der en oversigt over de forskellige aktionsarter.

³ Må ikke forveksles med den imperfektive makker i aspektparret 'сойти-IPF-сходить-IPF'.

HANDLINGER – PERFEKTIVT ASPEKT

Perfektivt aspekt af **handlingsverber** i præteritum (som er den perfekte aspekts primære funktionsdomæne) betegner **BEGIVENHEDER**, altså tilstande, der er indtrådt som følge af aktiviteter:

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

Disse tilstande er helt konkrete og målbare:

*Вася **купил**-PF книгу.*

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

'Vasja **købte/har/ havde købt** en bog.'

Handlingsverbum

Den talende fokuserer på en ny tilstand ('Vasja har en bog'), der er opstået som følge af en købe-aktivitet, så han nu faktisk har en bog, som vi kan tage et billede af. Dette kaldes en begivenhed.

Ved negering af perfekte verber, er det ikke aktiviteten, men det, at den har været tilstrækkelig til at føre frem til en ny tilstand, der negeres. Således er der også her tale om en (ganske vidst negeret) tilstand:

*Вася **не купил**-PF книгу.*

[AKTIVITET ↗ TILSTAND = BEGIVENHED]

'Vasja **fik ikke købt** bogen.'

Handlingsverbum

Den talende fokuserer på, at Vasja har udført en købe-aktivitet, og at denne har ført frem til tilstanden 'Vasja har *ikke* en ny bog'. Vi kan tage et billede af Vasja, ikke med en bog, men med det trætte blik i øjnene, man får efter at have været på bogshopping uden at købe den bog, man kom for at købe.

AKTIONSARTER – PERFEKTIVT ASPEKT⁴

Perfektive aktionsarter betegner tilstande, der er betydningsmæssigt modificerede:

*Вася **посидел**-PF у нас всего 5 минут.*

'Vasja **blev** kun **siddende** i fem minutter.'

Tilstandsverbum

*Вася **почитал**-PF книгу.*

'Vasja **læste lidt** i bogen.'

Tilstandsverbum

*Вася **поспал**-PF.*

'Vasja fik sig en (lille) lur.'

Tilstandsverbum

*Вася **заспался**-PF.*

'Vasja sov over sig.'

Tilstandsverbum

⁴ Til de imperfektive aktionsarter hører primært iterativ aktionsart ('читать' < 'читает'; 'ходить' < 'ходит') og komitativ aktionsart.

IMPERFEKTIVT ASPEKT

Imperfektivt aspekt betegner aktiviteter eller tilstande (men ikke begge dele simultant) og processer:

*Вася **покупал**-IPF книгу.* [+АКТИВИТЕТ]

'Vasja **var henne for at købe** en bog; Vasja **var ved at købe** en bog.'

Den talende fokuserer på, at Vasja har været involveret i en *købe*-aktivitet (proces) med det formål at erhverve sig en bog, dvs. opnå en bestemt tilstand, nævnt af verbet. Den talende siger dog intet om, hvorvidt denne aktivitet faktisk førte frem til en ny tilstand, dvs. om han nu også fik købt en bog, eller om han bare var hos boghandleren. Vi kan ikke tage noget billede, men vi kan lave en lille film, der viser Vasja gå rundt i butikken, se på bøger, tale med boghandleren osv.

Imperfektivt aspekt bruges også, når der ikke er 100 % fokus på aktiviteten, men på andre omstændigheder i forbindelse med aktiviteten (fx tid og/eller sted):

*Вася **покупал**-IPF книгу в Доме Книги.* [+АКТИВИТЕТ]

'Det var henne i Dom Knigi, Vasja **købte** bogen.'

Den talende fokuserer på omstændigheder for aktivitetens udførelse, men ikke på, om aktiviteten har ført frem til en ny tilstand ('Vasja har en bog'). Tilstanden kan sagtens være gældende, men det siger den talende bare intet om.

Ved negering af imperfektive verber, er det aktiviteten, der negeres:

*Вася **не покупал**-IPF книгу.* [-АКТИВИТЕТ]

'Vasja **har (slet ikke) ikke været ude for at købe** en bog.'

Den talende fokuserer på, at Vasja ikke har været involveret i en *købe*-aktivitet.

IMPLIKATIONER VED FORSKELLIG ASPEKTBRUG

Eksempler

Oversættelse/parafrase/kommentar

Я в январе сдавал-IPF экзамен, но не сдал-PF его. 'Jeg var til eksamen i januar, men bestod den ikke.'

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

Вы делали-IPF домашние задания?

'Har i lavet lektier?'

[AKTIVITET]

Вы сделали-PF домашние задания?

'Har i nu også som fået lavet jeres lektier?'

Præsupposition, forventning om

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

Он мне вчера звонил-IPF.

'Han ringede/prøvede at ringe til mig i går.'

[AKTIVITET]

Он мне вчера позвонил-PF.

'Han kontaktede mig i går telefonisk'

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

NEGERING

Ved negering af IMPERFEKTIVE verber negeres tilstanden eller aktiviteten:

Вася не убивал-IPF собаку.

[-AKTIVITET]

Parafraseret oversættelse:

Vasja har slet ikke forsøgt at dræbe hunden.

M.a.o.: Vasja har ikke været involveret i en hundedræberaktivitet.

Ved negering af PERFECTIVE verber, er det ikke aktiviteten, men det, at den har været tilstrækkelig til at føre frem til en ny tilstand, der negeres. Således er der også her tale om en (negeret) tilstand

Вася не убил-PF собаку.

[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED]

Parafraseret oversættelse:

Vasja har forsøgt at dræbe hunden, men det lykkedes ikke.

Vasja har været involveret i en hundedræber-aktivitet, men den førte ikke frem til tilstanden 'hunden er død'.

**NOGLE EKSEMPLER PÅ ASPEKTBRUG MED ASPEKTPARRET ЧИТАТЬ-IPF – ПРОЧИТАТЬ-PF
OG AKTIVITETSVERBET ЧИТАТЬ-IPF.**

Sætning

<p>1. <i>Вася читает-IPF книгу</i>⁵.
Vasja læser / er ved at læse / sidder og læser (i) en bog.</p>	<p>Kommentar
I præsens: altid IPF
AKTIVITET – HANDLINGS-VERBUM.
Situationsbeskrivelse.</p>
<p>1'. <i>Вася часто читает-IPF.</i>
Vasja læser tit.</p>	<p>AKTIVITET – AKTIVITETSVERBUM
Personkarakteristik.</p>
<p>2. <i>Вася завтра будет читать-IPF книгу весь день.</i>
I morgen skal Vasja hele dagen (sidde og) læse i bogen.</p>	Perifrastisk futurum: altid IPF
<p>3. <i>После обеда Вася продолжил читать-IPF книгу.</i>
Da Vasja havde spist frokost, læste han videre i bogen.</p>	Efter faseverber: altid IPF
<p>4. <i>Вася завтра прочтает-PF книгу.</i>
Vasja får / skal nok få læst bogen færdig i morgen.</p>	[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED] (bogen er læst)
<p>5. <i>Когда он прочтает-PF книгу, он пойдет домой.</i>
Når han har (fået) læst bogen, tager han hjem.</p>	[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED] (bogen er læst)
<p>6. <i>Когда он прочитал-PF книгу, он пошел домой.</i>
Da han havde (fået) læst bogen, tog han hjem.</p>	[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED] (bogen er læst)
<p>7. <i>Вася прочитал-PF книгу.</i>
Vasja er blevet færdig med at læse/har fået læst bogen.</p>	<p>[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED] (bogen er læst)
Fokus på begivenheden.</p>
<p>7'. <i>Вася почитал-PF книгу.</i>
Vasja læste lidt i bogen.</p>	AKTIONSART
<p>8. <i>Вася читал-IPF книгу.</i>
Vasja (sad og) læste (i) bogen.</p>	AKTIVITET
<p>9. <i>Вася читал-IPF книгу в прошлом году.</i>
Det var sidste år, Vasja læste bogen.</p>	AKTIVITET. Fokus på andet end begivenheden, her: på tidspunktet for aktiviteten. Bogen kan stadig være læst, men det siger den talende intet om.

⁵ Handlingsverberne er som udgangspunkt transitive og optræder sammen med et komplement (hvis verbet ikke ender på –ся). Således kan man ikke sige: *'Вася прочитал' uden komplement. De imperfektive former kan godt optræde uden komplement: 'Вася читает/читал' – 'Vasja sidder og læser/sad og læste.', men så er der tale om et aktivitsverbum og ikke et handlingsverbum.

10. Вы ³ **читали-ИРФ** Пушкина?
Har I læst Pusjkin? **AKTIVITET.** Fokus på, om der har været en Pusjkinlæsningsaktivitet.
11. Вы ³ **читали-ИРФ** Пушкина?
Er det jer, der har læst Pusjkin? **AKTIVITET.** Fokus på, om det er de pågældende personer, der har læst Pusjkin.
12. Вы ³ **читали-ИРФ** Пушкина?
Er det Pusjkin, I har læst? **AKTIVITET.** Fokus på, om det er Pusjkin, de pågældende personer har læst.
13. Вы ³ **прочитали-ИРФ** книгу?
Har I (nu også) fået læst bogen? **[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED].** Fokus på, at bogen er læst. Begivenheden er præsupponeret.
14. Кто ² **читал-ИРФ** книгу?
Hvem (er det, der) har læst bogen? **AKTIVITET.** Fokus på andet end begivenheden, her: på, hvem det er, der har læst bogen, dvs. på hvem der har udført aktiviteten. Bogen kan stadig være læst, men det siger den talende intet om.
15. Кто ³ **читал-ИРФ** книгу?
Er der nogen, der har læst bogen? **AKTIVITET.** Fokus på andet end begivenheden, her: på, om der har fundet en boglæsningsaktivitet sted. Bogen kan stadig være læst, men det siger den talende intet om.
16. Кто ² **прочитал-ИРФ** книгу?
Hvem har fået læst bogen? **[AKTIVITET → TILSTAND = BEGIVENHED].** Fokus på begivenheden.

Tallene angiver intonationsmønster, da intonationen bidrager til at understrege det, den talende fokuserer på.

Litteratur

- Durst-Andersen, Per, *Mental Grammar. Russian Aspect and Related Issues*, Columbus, Ohio 1992
- Durst-Andersen, Per, *De russiske bevægelsesverbs leksikalske og grammatiske struktur*, i: Svantevit årgang XIX, nr.1, København og Århus 1997
- Bondarko, A.V., *Vid i vremja russkogo glagola*, Moskva 1971
- Виноградов, В.В., *Грамматика русского языка ("Академиграмматикен")*, том I, Академия Наук, Moskva 1953
- Harrit, Jørgen, *Russisk-dansk Ordbog*, Gyldedal 1980 og senere
- Isačenko, A.V., *Die russische Sprache der Gegenwart*, Max Hueber Verlag, München 1975
- Šeljakin, M.A., *Kategorija vida i sbosoby dejstvija russkogo glagola*, Tallinn 1983
- Zaloznjak Anna A., Šmeljov A.D., *Vvedenie v ruskuju aspektologiju*, Moskva 2000